

UTICAJ MERA AGRARNE POLITIKE NA EKONOMSKI POLOŽAJ PROIZVOĐAČA KUKURUZA U REPUBLICI SRBIJI

Saša Z. Todorović¹

Rezime

Državni podsticaji za poljoprivredu imaju sve značajniju ulogu u poslovanju porodičnih gazdinstava. Imajući to u vidu u radu je izvršena analiza uticaja mera agrarne politike na ekonomski položaj proizvođača kukuruza u Republici Srbiji, a sve u cilju što uspešnijeg kreiranja budućih mera agrarne politike.

Kako bi se istraživana problematika što potpunije sagledala izvršena su istraživanja na odabranim porodičnim gazdinstvima. Prikupljeni podaci obrađeni su pomoću kalkulativnog računskog postupka u svrhu utvrđivanja osnovnih ekonomskih pokazatelja uspešnosti proizvodnje kukuruza.

Na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja može se konstatovati da je uz prosečan prinos od 5,5 t/ha proizvodnja kukuruza profitabilna samo ako su državni podsticaji veći od 7.596,3 dinara po ha. S obzirom da su u 2010. godini državni podsticaji iznosili 16.236,7 dinara po ha to znači da je proizvodnja kukuruza profitabilna ako je ostvaren prinos veći od 4,7 t/ha. Dakle, ekonomski položaj ove proizvodnje uslovljen je visinom ostvarenog prinosa i ostvarenom prodajnom cenom, kao i količinom primenjenih činilaca proizvodnje i nivoom cena za njihovo pribavljanje, ali i visinom državnih podsticaja za poljoprivredu, što savakako treba uzeti u obzir prilikom kreiranja budućih mera agrarne politike.

Ključne reči: *mere agrarne politike, ekonomska analiza, ekonomski položaj, kukuruz, porodična gazdinstva.*

Uvod

Kukuruz zauzima značajno mesto u poljoprivredi Republike Srbije, koje se zavisno od aktuelnog stanja u privrednom i društvenom okruženju menja, ali mnogo manje nego kod drugih useva. U prilog tome govori podatak da se površina pod kukuruzom u poslednjih 10 godina (od 2000. do 2009. godine) kretala od minimalnih 1.169.726 ha u 2006. godini do maksimalnih 1.273.908 ha u 2008. godini (grafik 1). Sa oko 1,2 miliona zasejanih hektara u 2010. godini kukuruz je najzastupljeniji usev u strukturi proizvodnje². Razlozi za ovalike zasejane površine su: značajna domaća i inostrana tražnja za kukuruzom, razvijenost tržišnih lanaca i siguran plasman, raspoloživost mehanizacije i radne snage, mala ulaganja za čuvanje na sopstvenim imanjima, povoljni klimatski uslovi za ovu proizvodnju kao i činjenica da kukuruz zajedno sa šećernom

¹ Saša Z. Todorović, asistent pripravnik, (sasat@agrif.bg.ac.rs); Poljoprivredni Fakultet, Institut za agroekonomiju, 1080 Beograd – Zemun, Nemanjina 6, Srbija.

² Udeo površina pod kukuruzom u ukupno požnjevenim površinama u prethodnom desetogodišnjem periodu kretao se oko 39%.

repom spada u grupu useva čiji je doprinos formiranju marže pokrića gazdinstva veći od njegovog učešća u optimalnoj strukturi setve (Todorović i Munćan, 2009).

Najveći deo proizvodnje odvija se na porodičnim gazdinstvima (gotovo 90,3% od ukupno poŕnjenih površina pod kukuruzom u posmatranom periodu nalazi se na porodičnim gazdinstvima). U tom smislu posebna pažnja mora se posvetiti porodičnim gazdinstvima, kao najznačajnijim razvojnim subjektima ruralnih područja. Dobrobit ruralne populacije zavisi od uspešnosti njihovog poslovanja i sposobnosti da opstanu na tržištu. I pored toga što trenutno opstaju na tržištu, mnoga od njih neće biti sposobna da se transformišu u komercijalna gazdinstva (Todorović i sar., 2009). Međutim, rezultati istraživanja Munćana i sar. (2008) pokazuju da na porodičnim gazdinstvima postoje značajni resursi koji su nedovoljno iskorišćeni. Stoga je neophodno pronaći načine i stvoriti adekvatne uslove za aktiviranje njihovih razvojnih potencijala. Na taj načina ona će postati konkurentnija, njihovo poslovanje profitabilnije, a uslovi života njihovih članova bolji. Jedini put za poboljšanje profitabilnosti i unapređenje njihove konkurentnosti je kontinuirano praćenje i ocenjivanje ostvarenih rezultata. Međutim, u mnoštvu podataka, uzajamnih uticaja i čestom nedostatku merila, upoznavanje stvarnosti je najčešće veoma dug i mukotrpan posao. Kako ističu Mućan i Živković (2006), bez analize se ne može upoznati stvarnost, a bez poznavanja stvarnosti ne mogu se postaviti realni ciljevi niti, pak, mogu pravilno usmeravati akcije ka ostvarivanju tako postavljenih ciljeva. S tim u vezi, Ševarlić i sar. (2008) ističu da u agrarno-političkoj praksi Srbije hronično nedostaju agroekonomske analize efekata realizovanih mera agrarne politike, kao validne osnove za sagledavanje ekonomičnosti proizvodnje određenih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i ekonomskog položaja pojedinih kategorija poljoprivrednih proizvođača. Imajući to u vidu u radu je izvršena analiza uticaja mera agrarne politike na ekonomski položaj najznačajnije kategorije proizvođača kukuruza u Republici Srbiji, a sve u cilju što uspešnijeg kreiranja budućih mera agrarne politike.

Materijal i metod rada

Kako bi se istraživana problematika što potpunije sagledala izvršena su istraživanja na odabranim porodičnim gazdinstvima Republike Srbije. Najvažnija obeležja izabranih gazdinstava su:

- porodično gazdinstvo se nalazi u ravničarskom području,
- poseduje samo oraničnu površinu ujednačenog kvaliteta i optimalne veličine parcela,
- oranična površina koristi se za gajenje žita (pšenica i kukuruz) i industrijskog bilja (šećerna repa, suncokret i soja) uz poštovanje ograničenja plodoreda,
- za tržišno orijentisanu ratarsku proizvodnju anagažovana je celokupna oranična površina,
- tehnologija proizvodnje je tipična za date useve i područje u kojem je gazdinstvo locirano,
- na gazdinstvu su stalno angažovana 2 člana porodice i
- gazdinstvo raspolaže neophodnom mehanizacijom za realizaciju projektovane tehnologije proizvodnje (traktor 10 kN, traktor 20 kN, univerzalni kombajn i odgovarajuće priključne mašine).

Prikupljeni podaci obrađeni su pomoću kalkulativnog računskog postupka u svrhu utvrđivanja osnovnih ekonomskih pokazatelja uspešnosti proizvodnje kukuruza i to bez uključivanja i sa uključivanjem državnih podsticaja za poljoprivredu u obračun. Kretanje vrednosti dobijenih pokazatelja poslužilo je kao osnova za procenu sadašnjeg i budućeg ekonomskog položaja posmatranih gazdinstava, pri čemu se svako povećanje vrednosti ovih pokazatelja ocenjuje povoljnim kretanjem, a smanjenje ukazuje na pogoršanje ekonomskog položaja i može biti jedan od indikatora poslovne krize.

Rezultati i diskusija

Rast cene kukuruza u 2010. godini povećao je očekivanja proizvođača. Imajući to u vidu, radi dobijanja što potpunije slike urađena je analitička kalkulacija proizvodnje kukuruza na porodičnim gazdinstvima za različite nivoe ulaganja (tabela 1).

Tabela 1. Analitička kalkulacija proizvodnje kukuruza na porodičnim gazdinstvima u 2010. godini za različite nivoe ulaganja (cena kukuruza 15.000,0 RSD/t)

ELEMENTI	Prinos (t/ha)				
	3,5	4,5	5,5	6,5	7,5
(RSD/ha)					
I PRIHOD³					
1. Prihod od prodaje zrna kukuruza	52.500	67.500	82.500	97.500	112.500
II TROŠKOVI					
1. VARIJABILNI TROŠKOVI	53.528,3	57.876,2	62.224,2	66.572,1	70.920,0
1.1. Seme	6.360,0	6.360,0	6.360,0	6.360,0	6.360,0
1.2. Mineralno đubrivo	12.964,0	16.668,0	20.372,0	24.076,0	27.780,0
1.3. Sredstva za zaštitu	6.155,1	6.155,1	6.155,1	6.155,1	6.155,1
1.4. Gorivo, mazivo i održ. meh.	21.479,2	21.479,2	21.479,2	21.479,2	21.479,2
1.5. Ostali varijabilni troškovi	6.570,1	7.214,0	7.857,9	8.501,8	9.145,7
2. FIKSNI TROŠKOVI	27.872,1	27.872,1	27.872,1	27.872,1	27.872,1
3. UKUPNI TROŠKOVI	81.400,5	85.748,4	90.096,3	94.444,2	98.792,1
III PROFIT	-28.900,5	-18.248,4	-7.596,3	3.055,8	13.707,9
	-55,0%	-27,0%	-9,2%	3,1%	12,2%

Izvor: Obračun autora

Na osnovu ostvarenih finansijskih rezultata može se konstatovati da uz prodajnu cenu od 15.000 dinara po t profitabilnu proizvodnju imaju samo ona gazdinstva koja su uz odgovarajući nivo ulaganja ostvarila prinos veći od 6,2 t/ha. Imajući u vidu da je ostvareni prosečan prinos kukuruza na porodičnim gazdinstvima u Republici Srbiji u ovoj godini 5,5 t/ha i potreban nivo ulaganja za njegovo ostvarenje onda je sasvim jasno da je najveći broj gazdinstava ostvario gubitak u proizvodnji kukuruza. Ohrabruje

³ Državni podsticaji za poljoprivredu nisu uključeni u obračun.

podatak da sa prinosom od 5,5 t/ha gazdinstva uspeavaju da pokriju barem varijabilne troškove proizvodnje (ostvaruju bruto maržu u iznosu od 20.275,8 RSD/ha), što im obezbeđuje opstanak u kratkom roku, ali u dužem roku svakako vodi ka njihovom slabljenju.

S obzirom da prilikom prethodne analize državni podsticaji za poljoprivredu nisu uključeni u obračun, a imajući u vidu njihovu sve značajniju ulogu u poslovanju porodičnih gazdinstava, analiza je ponovljena, ali ovoga puta sa uključenim odgovarajućim iznosom istih (tabela 2).

Tabela 2. Analitička kalkulacija proizvodnje kukuruza na porodičnim gazdinstvima u 2010. godini za različite nivoe ulaganja (cena kukuruza 15.000,00 RSD/t) (RSD/ha)

ELEMENTI	Prinos (t/ha)				
	3,5	4,5	5,5	6,5	7,5
I PRIHOD⁴					
1. Prihod od prodaje zrna kukuruza	52.500,0	67.500,0	82.500,0	97.500,0	112.500,0
2. Državni podsticaji za poljoprivredu	16.236,7	16.236,7	16.236,7	16.236,7	16.236,7
II TROŠKOVI					
1. VARIJABILNI TROŠKOVI	53.528,3	57.876,2	62.224,2	66.572,1	70.920,0
1.1. Seme	6.360,0	6.360,0	6.360,0	6.360,0	6.360,0
1.2. Mineralno đubrivo	12.964,0	16.668,0	20.372,0	24.076,0	27.780,0
1.3. Sredstva za zaštitu	6.155,1	6.155,1	6.155,1	6.155,1	6.155,1
1.4. Gorivo, mazivo i održ. meh.	21.479,2	21.479,2	21.479,2	21.479,2	21.479,2
1.5. Ostali varijabilni troškovi	6.570,1	7.214,0	7.857,9	8.501,8	9.145,7
2. FIKSNI TROŠKOVI	27.872,1	27.872,1	27.872,1	27.872,1	27.872,1
3. UKUPNI TROŠKOVI	81.400,5	85.748,4	90.096,3	94.444,2	98.792,1
III PROFIT	-12.663,8	-2.011,7	8.640,4	19.292,5	29.944,6
	-18,4%	-2,4%	8,8%	17,0%	23,3%

Izvor: Obračun autora

Rezultati ponovljene analize pokazuju da uz prodajnu cenu od 15.000,0 dinara po t i uz ostvarene državne podsticaje u iznosu od 16.236,7 dinara po ha profitabilnu proizvodnju imaju ona gazdinstva koja su uz odgovarajući nivo ulaganja ostvarila prinos

⁴ Državni podsticaji za poljoprivredu (u ovom slučaju to su sredstva za regresiranje repromaterijala za ratarsku proizvodnju, sredstva ostvarena po osnovu prava na refakciju plaćene akcize na dizel gorivo i sredstva za regresiranje osiguranja useva) uključeni su u obračun.

„Službeni glasnik RS”, br. 3/2005., 5/2005., 63/2007., i 23/2008., Pravilnik o uslovima za ostvarivanje prava na refakciju plaćene akcize na dizel gorivo, načinu i postupku ostvarivanja refakcije, uslovima za dobijanje ovlašćenja za distribuciju dizel goriva, normativima potrebnih količina za pogon traktora.

„Službeni glasnik RS”, br. 7/2010., 23/2010., 43/2010., 53/2010. i 59/2010., Uredba o uslovima i načinu korišćenja sredstava za regresiranje repromaterijala za ratarsku i povrtarsku proizvodnju u 2010. godini.

„Službeni glasnik RS”, br. 7/2010. i 59/2010., Uredba o uslovima i načinu korišćenja sredstava za regresiranje osiguranja životinja, useva i plodova u 2010. godini.

veći od 4,7 t/ha. Dakle, uz državne podsticaje za poljoprivredu smanjuje se broj gazdinstva koja su ostvarila gubitak u proizvodnji kukuruza. Ovim je još jednom potvrđena teza da državni podsticaji za poljoprivredu, preko uticaja na profitabilnost proizvodnje ratarskih useva, imaju veoma važnu ulogu u poslovanju porodičnih gazdinstava.

U cilju ispitivanja uticaja visine državnih podsticaja i ostvarenog prinosa na kretanje ostvarenog profita u proizvodnji kukuruza, izvršena je odgovarajuća analiza (tabela 3).

Tabela 3. Ostvareni profit po ha u proizvodnji kukuruza na porodičnim gazdinstvima u 2010. godini u zavisnosti od visine državnih podsticaja i ostvarenog prinosa kukuruza (cena kukuruza 15.000,0 RSD/t)

Visina državnih podsticaja za poljoprivredu (RSD/ha)	Prinos (t/ha)				
	3,5	4,5	5,5	6,5	7,5
0,0	-28.900,48	-18.248,39	-7.596,30	3.055,79	13.707,89
1.712,3	-27.188,16	-16.536,07	-5.883,98	4.768,11	15.420,21
14.000,0	-14.900,48	-4.248,39	6.403,70	17.055,79	27.707,89
16.236,7	-12.663,80	-2.011,71	8.640,39	19.292,48	29.944,57
20.000,0	-8.900,48	1.751,61	12.403,70	23.055,79	33.707,89
25.000,0	-3.900,48	6.751,61	17.403,70	28.055,79	38.707,89
30.000,0	1.099,52	11.751,61	22.403,70	33.055,79	43.707,89

Izvor: Obračun autora

U slučaju da se u proizvodnji ostvari prinos od 5,5 t/ha proizvodnja kukuruza je profitabilna sve dok su državni podsticaji veći od 7.596,3 dinara po ha. S obzirom da su trenutni državni podsticaji 16.236,7 dinara po ha to znači da je proizvodnja kukuruza profitabilna, kao što je već rečeno, ako je ostvareni prinos veći od 4,7 t/ha. Dakle, viši državni podsticaji proizvođačima kukuruza i veći prinos rezultira promenama koje pozitivno utiču kako na profitabilnost proizvodnje kukuruza tako i poljoprivrednih gazdinstava u celini, drugim rečima povoljno utiče na ekonomski položaj proizvođača kukuruza.

Zaključak

Bez obzira što je pokazan uticaj odgovarajućih mera agrarne politike na ekonomski položaj proizvođača kukuruza u Republici Srbiji, konačan zaključak se ipak ne može doneti bez dodatne analize. To je zato što su gazdinstva različite veličine i/ili se oslanjaju na različitu tehnologiju proizvodnje, zbog čega su jedni u boljem, a drugi u lošijem ekonomskom položaju. Međutim, zajedničko za sve njih je da u ovoj proizvodnoj godini mogu očekivati smanjenje ili potpuni izostanak profita u proizvodnji kukuruza.

Na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja može se konstatovati da je ekonomski položaj ove proizvodnje uslovljen visinom ostvarenog prinosa i ostvarenom prodajnom cenom, kao i količinom primenjenih čimilaca proizvodnje i nivoom cena za njihovo pribavljanje, ali i visinom državnih podsticaja za poljoprivredu, što savakako treba uzeti u obzir prilikom kreiranja budućih mera agrarne politike.

Literatura

- Munćan, M., Todorović, S., Ivkov, I. (2008) Model porodićnog gazdinstva kao osnova za eksperimentisanje u agroekonomskim istraživanjima. u: Tematski zbornik: Agroekonomska nauka i struka u tranziciji obrazovanja i agroprivrede, Beograd, str. 211-221.
- Munćan, P., Živković, D. (2006): Menadžment ratarske proizvodnje. Poljoprivredni fakultet, Beograd-Zemun.
- Todorović, S. Z., Munćan, M. P. (2009): Optimiranje strukture setve porodićnih gazdinstava u nestabilnim uslovima poslovanja. Ekonomika poljoprivrede, 56(2), 329-339.
- Todorović, S., Munćan, M., Miljković, M. (2009): The growing importance of activities diversification for enhancing family farms competitiveness. u: Tematski zbornik: The role of knowledge, innovation and human capital in multifunctional agriculture and territorial rural development, Beograd, str. 331-336.
- Švarlić, M., Munćan, P., Lukać, D. (2008): Agrarno-politićka dilema: Ko, kome i koliko daje? Case Study: Proizvodnja pšenice. u: Tematski zbornik: Agrarna i ruralna politika Srbije – početna iskustva pridruživanju EU i predlog mera za 2009. godinu, Beograd, str. 89-94.

IMPACT OF AGRARIAN POLICY MEASURES ON ECONOMIC STATUS OF THE MAIZE PRODUCERS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Saša Z. Todorović¹

Abstract

Government payments for agriculture have an important role in the business operation of family farms. Bearing this in mind, the objective of this research is to analyse the impact of agrarian policy measures on economic status of the maize producers in the Republic of Serbia and to contribute successfully to the formulation of the future agrarian policy measures.

In order to have a complete insight into investigated problem subject, investigations were carried out on selected family farms. Collected data were processed using calculation procedure for the purpose of determination of main economic indicators of the success of maize production.

Based on the results of the conducted research, it can be concluded that, with the average yield of 5.5 t/ha, maize production is profitable, only if government payment is higher than 7,596.3 dinars per ha. Since realized average government payment in the Republic of Serbia in the year of 2010 was 16,236.7 dinars per ha, this means that maize production is profitable if realized yield is higher than 4.7 t/ha. Therefore, the economic status of the maize production depends on the yield and achieved sales price, as well as on the amount of applied production factors and price level for their acquisition, and also on the level of government payments, which should be taken into account when creating future agrarian policy measures.

Key words: *agrarian policy measures, economic analysis, economic status, maize, family farms.*

¹ Saša Z. Todorović, B. Sc., assistant (sasat@agrif.bg.ac.rs); Faculty of Agriculture, Institute for Agricultural Economics, 1080 Belgrade – Zemun, Nemanjina 6, Serbia.